

(NE)SVÁTOST POKÁNÍ V CALVINOVÝCH INSTITUCÍCH UČENÍ KŘEŠŤANSKÉHO NÁBOŽENSTVÍ: SROVNÁNÍ PRVNÍHO A POSLEDNÍHO VYDÁNÍ (1536, 1559)

Lucie Matulová

CALVIN'S DOCTRINE OF NON-SACRAMENTAL PENANCE – COMPARISON OF THE INSTITUTES 1536 AND 1559: Penance is a crucial term in Calvin's ecclesiology. A conversion of our life to God, consisting in the mortification of the flesh and the vivification of the spirit, constitutes one of the most important parts of his teaching. However, Calvin considers penance as a false sacrament for it lacks divine institution and a promise. The last edition of his Institutes, published in 1559 (eight years after the Council of Trent), offers another view on auricular confession. Although baptism is a real sacrament of penance, a private confession in the presence of a pastor can give reassurance to the restless conscience. It is a remedy offered by the Lord himself. The role of discipline is of decisive importance in the Genevan Church and can require public penance and forgiveness. Believers can be allowed to participate in the Lord's Supper on condition of repentance. The more Calvin intends to distance himself from the Catholic tradition the more he approaches it. According to Calvin's definition of a sacrament, I think penance should be considered as a sacrament for it has divine institution and a promise (based on John 20: 21–23).

Téma pokání je velmi široké a není možné obsáhnout jej na několika stránkách. Tento článek se chce zaměřit na pouhou část a poukázat na vývoj Calvinova názoru na *svátost pokání* v prvním a posledním vydání *Institucí*, na místo soukromé zpovědi v reformované církvi. Calvin v *Institucích* užívá termínu pokání v několika významech. První význam vychází z hebrejského termínu *teshubá* (konverze či návrat) a z řeckého μετανοια (změna smýšlení, záměru) – neustálé obrácení se od špatného a navracení se k Bohu, stav, který je pro křesťana specifický. V druhém případě hovoří o pokání jako o svátosti, které obrácení k Bohu obsahuje samozřejmě také. Řádné vysluhování svátostí patří mezi znaky pravé církve (*notae ecclesiae*). Svátost je vnějším znamením, svědectvím Boží milosti, slouží k podepření naší víry, je ustavena Bohem a není bez zaslíbení. M. S. Shim uvádí, že Calvin

termín pokání ve smyslu svátostném nepoužívá, ale dále tuto tezi nerozvíjí.¹ Dle mého názoru ale Calvin s pojmem pokání ve smyslu svátosti (obrácení se k Bohu, vyznání vin a přijetí odpuštění) pracuje, několikrát zmíní, že se z pokání učinila neoprávněně svátost, že vnější pokání není svátostí, protože nespĺňuje podmínky definice svátosti. Vedle pojmu pokání hovoří o soukromé zpovědi.

V literatuře nenajdeme mnoho prací věnujících se tématu pokání ze svátostného hlediska, většinou v rámci pojednání o pokání v prvním smyslu najdeme zmínku o zpovědi a postoji Calvina k ní.² Mezi většími pracemi bych uvedla disertační práci M. S. Shima *The Doctrine of Repentance in Reformed Perspective* a především D. R. Morehead a jeho *Auricular Confession in the Theology of John Calvin*.³ O pokání v souvislosti s užitím zákona hovoří také I. J. Hesselink v knize *Calvin's Concept of the Law*.

V *Institucích* z roku 1536 jsou oba významy součástí kapitoly *O nepravých svátostech*.⁴ Jak název evokuje, tato kapitola se převážně věnuje kritice svátosti pokání jako jedné ze sedmi svátostí římské církve, ostatně cílem je ukázat, „jak se z pokání učinila nezodpovědně a bezdůvodně svátost“.⁵ V *Institucích* z roku 1559 je téma rozpracováno do několika kapitol. První dvě, *Víra nás obnovuje: O pokání (Fide nos regeneraci: ubi de poenitentia)* a *Jak daleko od čistoty evangelia o pokání tlachají sofisté ve svých školách: o zpovědi a zadostiučinění (Quam procul absit ab Evangelii puritate quicquid de poenitentia garriunt Sophistae in suis scholis; ubi de confessione et satisfactione agitu)*, jsou součástí III. knihy, další kapitola (IV. kniha) *O pokání (De poenitentia)* se věnuje kritice ušní zpovědi v praxi tehdejší (římské) církve.

¹ Shim, M. S., *The Doctrine of Repentance in Reformed Perspective* (Ph.D. Diss.), University of Pretoria 2007, s. 14.

² Srov. Gerrish, B. A., *Grace and Gratitude*, Minneapolis: Fortress Press, 1993; Vial, M., *Jean Calvin. Introduction à sa pensée théologique*, Genève: Labor et Fides, 2008.

³ Morehead, D. R., *Auricular Confession in the Theology of John Calvin*, Illinois: Wheaton College Graduate School, 2002.

⁴ *Instituce učení křesťanského náboženství*, ed. F. M. Dobiáš, Spisy Komenského evangelické fakulty bohoslovecké, Praha 1952, s. 184.

⁵ *Instituce*, s. 181.

Význam pokání v Calvinově teologii

Pokání je pro Calvina klíčové, protože „celý souhrn evangelia jest obsažen v těchto dvou bodech: v pokání a v odpuštění hříchů.“⁶ „... pokud je pro nás důležité znát z celé vědy o náboženství něco, pak má jistě velkou důležitost porozumět a plně pochopit, jakými prostředky, jakým zákonem, za jakých podmínek, s jakou snadností či obtížemi, může být dosaženo odpuštění hříchů.“⁷ *Instituce* z roku 1536: „Pokání je umrtvením našeho těla a starého člověka, které v nás působí pravá a upřímná Boží bázeň.“⁸

Vydání z roku 1559 definici rozšiřuje, pokání je „pravé obrácení života k Bohu, pochází z upřímné a opravdové bázně z Boha a spočívá v umrtvování těla a starého člověka a ožívování Ducha“.⁹ Oproti předchozí jí nechybí to podstatné, obrácení se k Bohu.

Obrácení života k Bohu neznamená pouze změnu ve vnějších skutečích, ale v nitru, proměnu duše. Vnitřní změna a odraz ve vnějším jednání tvoří dvě podstatné části pokání. Vnější skutky nejsou příčinou odpuštění, ale následují jej. Mezi plody pokání patří úcta vůči Bohu a láska k lidem spolu se snahou o svatost a čistotu v lidském životě.

Pokání pramení z bázně před Bohem. Člověk si uvědomí skutečnost Božího soudu, kdy Bůh přijde ve své slávě a Jemu bude člověk skládat účty ze svých slov a skutků. Hrozba soudu sice může působit preventivně, aby se hříšníci zalekli a obrátili se, pokud ale zůstanou u pojetí Boha jako mstitele a soudce, pak by jejich pokání označil Calvin za zákonické, na rozdíl od evangelijního (na základě přijetí evangelia), které upírá naději ke Kristu jako Spasiteli.

Pokání spočívá v umrtvování hříšné přirozenosti a ožívování ducha. Když se podílíme na Kristově oběti, spolu s ním umírá stará přirozenost, a máme pak podíl i na jeho zmrtvýchvstání – „Chápu pokání jako obnovení, cíl, jímž je znovuobnovení Božího obrazu v nás, který byl poškozen a téměř zničen

⁶ *Institutio christianae religionis*, ed. Tholuck, Berlin: Apud Guilelmum thome, 1846, 3.3.1; *Institutes of Christian religion*, ed. McNeill, Philadelphia: Westminster Press, 1960, 3.3.1.; *Instituce*, s. 184.

⁷ *Institutio*, 3.4.2 „Si quid autem in tota religione scire nostra refert, id certe refert maxime, nempe intelligere ac probe tenere, qua ratione, qua lege, qua conditione, qua facilitate aut difficultate obtineatur peccatorum remissio.“

⁸ *Instituce*, s. 183.

⁹ *Institutio*, 3.3.5, „Esse veram ad Deum vitae nostrae conversionem, a sincero serioque Dei timore profectam, quae carnis nostrae veterisque hominis mortificatione, et spiritus vivificatione constet.“

Adamovým hříchem.¹⁰ Jsme obnoveni/vzkříšeni (*restoratio*) milostí Krista ke spravedlnosti Boží, od které jsme odpadli v Adamovi, ale naše obnovení (*restoratio*) není završeno v jediný okamžik – Pán ničí poškození těch, které si vybral, posvěcuje je jako chrám a tento proces skončí až smrtí.

Pokání víru nepředchází, ale vychází z ní.¹¹ Je plodem víry, Božím oslovením člověka, který na něj odpovídá. Ježíš začíná veřejnou činnost slovy: „Čiňte pokání, neboť se přiblížilo království nebeské.“¹² Víra je darem Boží milosti, stejně tak i pokání. Víra a pokání nemohou být odděleny, ale musí se mezi nimi rozlišovat. Člověk nemůže plně činit pokání, pokud neví, že je z Boha (patří Bohu). A o tom není přesvědčen, pokud neobdržel milost. Bůh nabízí odpuštění hříchů, ale většinou vyžaduje pokání na straně hříšníka, předpokládá se, že jeho milost by měla podnítit naše pokání.¹³

Svätost pokání definovaná Tridentským koncilem

První a poslední vydání *Institucí* se v pohledu na pokání v prvním významu shodovalo, Calvin pouze příslušnou pasáž rozšířil. Pokání jako svátost však zaznamenalo značný posun. V letech 1545–1563 se uskutečnil Tridentský koncil, který se otázce svátostí věnoval. Během října – listopadu 1551 byl projednán dekret o pokání a posledním pomazání. Obsahoval patnáct kánonů, které objasňovaly učení katolické církve a vymezovaly se vůči reformaci. Calvin publikuje poslední a nejrozšířenější *Instituce* o osm let později. K některým dekretům koncilu se vyjádřil v knize *Dokumenty tridentského koncilu a protijed* (*Acta syndi tridentinae: Cum antidoto*), která byla vydána v roce 1547, a proto nemohla reflektovat učení koncilu o pokání. Vztahu mezi Tridentem a Calvinem si všímá D. R. Morehead v první části své práce *Auricular Confession in the Theology of John Calvin*. Poukazuje zejména na odlišnosti. Učení Tridentského koncilu o svátosti pokání (soukromé ušní zpovědi, protože jiným formám se nevěnuje) bychom mohli shrnout do několika klíčových bodů:

¹⁰ *Institutio*, 3.3.9 „Uno ergo verbo poenitentiam interpretor, regenerationem, cuius non alius est scopus nisi ut imago Dei quae per Adae transgressionem foedata.“

¹¹ Hesselink, I. J., *Calvin's Concept of the Law*, Allison Park, Pennsylvania: Pickwick Publications, 1992, s. 231.

¹² Mt 4,17.

¹³ *Institutio*, 3.3.20; *Institutes*, 3.3.20.

- 1) svátost pokání je jednou ze sedmi svátostí, je ustavená Ježíšem Kristem po jeho zmrtvýchvstání, není lidským výtvořem, opírá se o J 20, 22–23 – moc dána k odpuštění hříchů, není to moc hlásat evangelium;
- 2) křest a pokání jsou odlišné svátosti; svátost pokání nabízí odpuštění hříchů spáchaných po křtu;
- 3) skládá se ze tří částí: *contritio, confessio, satisfactio*;
- 4) udělovateli svátosti jsou kněží jako nástupci apoštolů;
- 5) věřící má přijmout svátost pokání alespoň jednou za rok a vyznat všechny smrtelné hříchy, kterých si je vědom.¹⁴

Odmítání svátosti pokání

Pro Calvina je svátost vnějším znamením, svědectvím Boží milosti, slouží k podepření naší víry, je ustavena Bohem a není bez zaslíbení, které je svátostí zpečetěno. Představuje zrcadlo odrážející Boží milosrdenství. Svátost ukazuje ke Kristu. Podstatnými znaky pro rozlišení mezi pravými a nepravými svátostmi je Boží ustanovení a zaslíbení.

V prvním vydání *Institucí* zaznává jasné odmítnutí ušní formy zpovědi. Nepopírá sice, že se jedná o praxi starou, leč ustavenou za závaznou až na 4. lateránském koncilu 1215. Za svátost ji nepovažuje, protože nesplňuje kritéria: není ustavena Bohem a neobsahuje zaslíbení, není vnějším znamením Boží milosti.

Při své kritice v obou vydáních odkazuje na scholastickou tradici, která nepochopila pokání, nevyjadřuje, že se jedná o změnu nitra, smýšlení, které by se mělo projevit změnou života. K dosažení odpuštění hříchů se na straně kajícího vyžaduje: lítost srdce, vyznání ústy, zadostiučinění skutkem. „Pokud odpuštění hříchů spočívá na podmínkách, kterými jej ohraničují, pak jsme v nejubožejším a nejžalostnějším stavu.“¹⁵

Calvin odmítá lítost *spravedlivou a plnou (contricionem iustam et plenam)* příliš svazující člověka, protože si nemůže být jist, kdy ji dosáhl.¹⁶ Tridentýský koncil ale za relevantní považuje i nedokonalou lítost, která sice neumožní odpuštění hříchů okamžitě, ale disponuje pro přijetí svátosti po-

¹⁴ Srov. O svátosti pokání, kánon I.–XV, in: *The Canons and Decrees of the Sacred and Oecumenical Council of Trent*, ed. and trans. J. Waterworth, London: Dolman, 1848.

¹⁵ *Institutio*, 3.4.2 „Quod si ab his conditionibus pendet peccatorum remissio quibus eam ipsi alligant: nihil nobis miserius nec deploratius.“

¹⁶ *Institutio*, 3.4.2.

kání.¹⁷ Calvin zmiňuje rozlišování na dokonalou (*contritio*) a nedokonalou (*attritio*) lítost, ale možnost nedokonalé lítosti jako dostačující pro přijetí svátosti nereflektuje. V jeho výrocih spíše zaznívá obava ze skrupulozity. Možná se do jeho kritiky promítá osobní zkušenost Martina Luthera. Odmítnutí svátosti pokání problematiku přecitlivělosti svědomí nevyřeší. Absence vyznání a přijetí odpuštění prohlášené dalším člověkem může vést také k nejistotě, jestli bylo pokání Bohem přijato a hříchy odpuštěny. M. S. Shim předpokládá, že Calvin znal ze své zkušenosti problematiku ušní zpovědi, která nemůže poskytnout ujištění o spáse, velmi dobře.¹⁸ Svůj názor nemohu podložit ničím relevantním, ale nepředpokládám, že Calvin by patřil mezi lidi, kteří by se trápili, jestli jejich lítost byla dostatečná a hříchy odpuštěny.

Další Calvinova kritika se obrací proti nutnosti vyznání všech hříchů, vypočítávání co do druhu, počtu a okolností, zneužití zpovědi – pokud se někdo domnívá, že jednou za rok vyzná hříchy a má klid. Calvin odmítá jakékoli donucení nebo nátlak na kajícíníka ohledně obsahu jeho vyznání.¹⁹ I když nechává značnou volnost, z pastoračního hlediska bude předmětem rozhovoru spíše něco vážnějšího, co člověka trápí, než nějaké drobnosti.

Ušní forma zpovědi představuje pro Calvina břemeno, které by nemělo být lidem nakládáno.

Není proto divu, že tuto ušní zpověď, věc tak záludnou a tolika směry církvi škodlivou, odsuzujeme a toužíme ji od kořene vyhladiti, i kdyby to byla věc sama o sobě lhostejná, když přece není k žádnému užitku ani potřebě, ale zavdala příčinu k tolika bezbožnostem, rouháním a bludům, kdo by nesouhlasil, aby byla ihned odstraněna?²⁰

Čerpal Calvin při psaní těchto slov: „... kdo vidí rád, že nastává den zpovědi? Kdo jde ke zpovědi s čilou myslí a nepřichází spíše, jako by byl vlečen

¹⁷ Srov. O svátosti pokání, kánon I.–XV., KKC § 1453.

¹⁸ Shim, *The Doctrine of Repentance*, s. 78.

¹⁹ Wallace, R. S., *Calvin, Geneva and Reformation*, Edinburgh: Scottish Academic Press, 1988, s. 179.

²⁰ *Instituće*, s. 198; *Institutio*, 3.4.19 „Nihil itaque mirum si auricularem istam confessionem, rem adeo pestilentem totque nominibus Ecclesiae noxiam, damnamus, ac sublatam e medio cupimus. Quod si per se res esset indifferens, quando tamen nulli usui est nec fructui, tot autem impietatibus, sacrilegiis, erroribus causam dedit: quis non protinus abolendam censeat?“

do žaláře s krkem provazem obtočeným, nerad a jako by se zdráhal...“²¹ z vlastní, nebo obecné zkušenosti? Při svém dosavadním studiu jsem žádnou zmínku o Calvinově osobní reflexi nenalezla. Předpokládám, že Calvin měl zkušenost se zpovědí před příklonem k reformaci.

Pohled na zpověď v tradici církve

Calvin v posledním vydání připomíná tři formy zpovědi/vyznání, které se v církvi vyskytují: veřejné vyznání, které bylo běžné v rané církvi, vyznání vin jako úkonu kajičnosti na začátku bohoslužby a ušní formu zpovědi. Moc klíčů v prvním vydání vztahuje pouze na slovo, „... moc klíčů je prostě kázání evangelia [...] ani tak moc jako služba.“²² Nyní ji spatřuje ve všech třech druzích zpovědi:²³ 1) v obecném vyznání vin před bohoslužbou, kdy společenství prosí o odpuštění uznáním svých provinění, 2) v původní praxi církve, kdy jednotlivec, který se dopustil závažného provinění, činí veřejné pokání a 3) při soukromé (ušní), kdy kajícník potřebuje pastora při neklidném svědomí a otevírá před ním svoji slabost.

Veřejné vyznání požaduje Calvin při veřejném hříchu a provinění proti církvi. Z původní tradice církve oceňuje Calvin vkládání rukou jako znamení odpuštění a přál by si jeho znovuoživení. Přesto zůstává pouze lidským ustavením, nikoli Božím. Vyznání vin na začátku bohoslužby má velký význam, protože není možné předstupovat před Boží tvář, pokud si člověk neuvědomí svou nedostatečnost a neuzná svá provinění. I když se sami modlíme za odpuštění, vyznáváme své hříchy, je kvůli naší nedostatečnosti dobré, když si většina křesťanů uvykne pokořit se aktem vyznání.

V souvislosti s pokáním uvádí Calvin situaci, která je spíše starozákonní a připomíná žíněné roucho a sypání popela. Pokud lid zasáhne mor, válka, neúroda, měl by se postit, nařkat či jinak vyjadřovat vinu – samotná zpověď by neměla být v žádné případě zanedbána.²⁴ „Běžná (zpověď) je nejen doporučena z Božích úst, ale žádný moudrý člověk, který ji považuje za užitečnou, by se neodvážil ji odsoudit.“²⁵ V této souvislosti hovoří Calvin

²¹ *Instituce*, s. 199; *Institutio*, 3.4.19 „Porro quis confessionis diem laetus instare videt? quis ad confitendum alacri animo pergitt? ac non potius, quasi obtorto collo in carcerem trahatur, invitus ac reluctanti similis venit?“

²² *Instituce*, s. 201.

²³ *Institutio*, 3.4.14; *Institutes*, 3.4.14.

²⁴ Tamtéž, 3.4.11.

²⁵ Tamtéž, 3.4.11, „Ordinariam illam, praeterquam quod ore Domini commendata est, nemo sanus, expensa eius utilitate, improbare audeat.“

o zpovědi Bohu, která je součástí modlitby. Vyznávat hříchy máme především Bohu. On odpouští, jako lékař uzdravuje rány. K Němu máme přicházet se zkroušeným a pokorným srdcem. Když se člověk zpovídá Bohu, je připraven svědčit o jeho milosrdenství i před ostatními. Soukromá zpověď Bohu je doplněna dobrovolným vyznáním před lidmi, pokud to poslouží Boží slávě nebo naší pokoře.

Možnost soukromé zpovědi

Ve vydání z roku 1559 následuje krátká část, která v prvním vydání není a mění pohled na zpověď. Citaci z Jk 5,16 užívá Calvin několikrát, v naprosté většině jako argument proti ušní zpovědi a proti římské církvi, která jej naopak považuje za argument vyslovující se v její prospěch.²⁶ V této části se na Jakubův výrok dívá jinak a vidí v něm velkou volnost, pokud se jedná o volbu, komu se zpovídat. Každý je sice povolán k tomu, aby druhé bratrsky napomínal a posiloval důvěru v Boží milosrdenství, za nejvhodnější však považuje Calvin pastory. Jsou povoláni k tomu, aby nás učili utlumovat a napravovat naše hříchy a ujistili nás o odpuštění. Pastoři jsou ustaveni za svědky a vyhlašovatele odpuštění; mohou dát svědomí větší ujistění o odpuštění hříchů, navíc jsou to ti, kteří mají *odpouštět hříchy a rozvazovat duše*. V tomto případě pro podpoření svých názorů uvádí Calvin také mezi jinými i verš z J 20,23, stejně jako Tridentýský koncil.²⁷

Proto ať si každý věřící pamatuje, že je to jeho povinnost, když cítí bolest a utrpení ze svých hříchů a nemůže se z toho dostat sám, bez vnější pomoci, aby nezapomínal na lék nabídnutý Pánem; aby utišil zármutek, měl by využít soukromé zpovědi s pastorem, a aby obdržel útěchu, měl by soukromě prosit o jeho přítomnost, neboť jeho úřad je soukromě i veřejně povzbudit Boží lid učením evangelia.²⁸

Je zajímavé, že Calvin píše o léku, který nabízí Bůh, ale zpověď či svátost pokání pro něj představuje pouze lidský výtvar. Zpověď by neměla být

²⁶ Jk 5,16.

²⁷ Srov. Mt 16,19; Mt 18,18; Jn 20,23.

²⁸ *Institutio*, 3.4.12 „Ergo id officii sui unusquisque fidelium esse meminerit, si ita privatim angitur et afflicatur peccatorum sensu ut se explicare nisi alieno adiutorio nequeat, non negligere quod illi a Domino offertur remedium: nempe ut ad se sublevandum privata confessione apud suum pastorem utatur: ac ad solatia sibi adhibenda privatam eius operam imploret, cuius officium est et publice et privatim populum Dei Evangelica doctrina consolari.“

vynucována, ale dobrovolná pro toho, kdo ji potřebuje. Vyznání by nemělo záviset na vypočítávání hříchů, ale na uvážení člověka. Calvin poukazuje i na skutečnost, že hřích není jen soukromou záležitostí, ale má společenský rozměr. Neubližuje pouze jednotlivci či bližnímu, ale celému společenství. Pokání je u Calvina úzce spojeno s bližním a křesťanskou komunitou.²⁹ Když Ježíš nejprve vyzývá člověka ke smíření, než přistoupí k obřadu, pak je pro ostatní výzvou, aby se smířili s církví, protože zlem ji poškodili. Stejná praxe funguje posléze v Ženevě. V případě poškození společenství církve musí být hřích veřejně usmířen prostřednictvím církve.

Pastorační nutnost pokání

Calvin potřeboval jistou formu (svátostného) pokání zachovat nejen z pastoračních, ale i z disciplinárních důvodů. Postupně docházelo k větší institucionalizaci církve a od proklamované moci spočívající jen v hlásání evangelia se dostáváme k církevní moci. Jedna z jejích složek, jurisdikce, spočívá na zachování disciplíny. Její výkon začínal u bratrského napominání a končil až před Konzistoří. Pokud se hříšník nenapravil v počáteční fázi a celá záležitost byla předána dále, ze soukromé sféry se dostává do veřejné. A nastupuje proces veřejného pokání podobný prvotní církvi. Calvin sice odmítal veškerý nátlak v otázce vyznání, ale veřejné pokání bylo často vnímáno jako příliš tvrdé.³⁰ Místo zachování určité intimity byl kající nucen k veřejnému vyznání. Calvin odsuzoval tyranii katolické svátosti pokání, ale v konfrontaci s veřejným pokáním (v některých případech vyžadovaným) se od kritizovaného příliš neliší.

Neméně podstatnou roli hrálo pokání před přistoupením k Večeři Páně. Calvin, věrný biblickému pojetí, potřeboval vyřešit problematiku *nehodnosti* přijímání. Doporučoval soukromé pokání (rozhovor s pastorem) jako vhodné a i nutné před přijetím svátosti. V dopise z května 1540 popisuje Farelovi zkušenost ze Štrasburku. Kdo chtěl k přijímání, měl se s ním nejprve domluvit. V dopise si uvědomuje možné obvinění ze stejné tyranie jako v katolické tradici, ale za klíčové považuje, aby nikdo nepřijímal nehodně.³¹

²⁹ Shim, *The Doctrine of Repentance*, s. 28.

³⁰ Lee, J-S., *Calvinist Penitence Evaluated: Restoration of Calvin's and Calvinist Churches*, in: *Torch Trinity Journal*, vol. VI, 2003, s. 252.

³¹ *Letters of John Calvin*, ed. Constable, Edinburgh: Thomas Constable, 1855, s. 249.

Pomalou se přiblížil katolické tradici, která vyžaduje pro přijetí eucharistie stav milosti posvěčující, nebyť zatížen (smrtným) těžkým hříchem.

Přiblížování katolické praxi

Domnívám se, že v prvním vydání *Institucí* je patrná jistá radikalita a jasné odmítání svátosti pokání. O možnosti soukromé zpovědi pastrovi nebo jejím doporučení se Calvin nezmiňuje. Postupem času a vlivem konfrontace s praxí se vrací k této možnosti (lépe řečeno léku nabídnutým Bohem) a přibližuje se v některých aspektech katolickému pojetí (soukromé vyznání, vkládání rukou, rozhovor s pastorem před přistoupením k Večeři Páně). Kniha *John Calvin and Roman Catholicism* R. Zachmana sice obsahuje krátkou zmínku o svátosti pokání, především přání obnovit vkládání rukou jako znamení odpuštění hříchů, ale možnost soukromé zpovědi zmiňuje pouze okrajově.³² Případné styčné body mezi Calvinovým učením a katolickým pojetím nereflextuje, což by v této publikaci určitě bylo přínosné. Naopak J. S. Lee si ve svém článku *Calvinist Penitence Evaluated: Restoration of Calvin's and Calvinist Churches* podobností i odlišností všímá.

Pokud se zaměřím na Calvinovo pojetí zpovědi v *Institucích* z roku 1559 v reflexi Tridentského koncilu, pak lze shrnout, že:

- 1) existují pouze dvě svátosti ustavené Ježíšem Kristem (křest a Večeře Páně),³³
- 2) pokání není svátostí; vlastní svátostí pokání je křest – ten odpouští hříchy jednou provždy, minulé i budoucí;
- 3) historická zkušenost církve nabízí tři možnosti zpovědi – Calvin je nejen oceňuje, ale i převádí do praxe (vyznání vin na počátku bohoslužby, soukromý rozhovor s pastorem před přijímáním, veřejné vyznání a přijmutí odpuštění ze strany církevní autority);
- 4) soukromé pokání (zpověď) je možné – v některých případech i prospěšné (úzkost svědomí, potřeba ujištění o odpuštění, přistoupení k Večeři Páně); je však dobrovolné a věřící může vyznat hříchy podle svého uvážení, není nutné vypočítávat všechny hříchy;
- 5) pastor není jediným, kdo může poskytnout útěchu a ujištění o odpuštění, ale je nejvhodnější;
- 6) pokání je vnímáno jako součást přípravy k slavení Večeře Páně;³⁴

³² Zachman, R., *John Calvin and Roman Catholicism*, Grand Rapids: Baker Academic, 2008, s. 182.

³³ Srov. Ženevský katechismus, s. 30, Lausannský katechismus, s. 36, in: Calvin, J., *Theological Treatises*, ed. Reid, Westminster John Knox Press, 2000.

³⁴ Srov. Ordonnance, s. 67, in: Calvin, *Theological Treatises*.

7) individuální a soukromý charakter zpovědi se přesouvá více do společenství církve a nabývá veřejné formy.

Calvin se shoduje v některých momentech s Helvétským vyznáním: s definicí pokání, s možností soukromé zpovědi, pokud člověk potřebuje radu nebo útěchu, a také s veřejným vyznáním na začátku bohoslužby. Zpytování svědomí před Večeří Páně předpokládá, ale nevyžaduje zpověď. Augsburské vyznání zpověď zachovává, stejně jako vyznání a rozhřešení před Večeří Páně. Bratrské vyznání důležitost soukromé zpovědi také oceňuje.³⁵

Pokání – třetí svátost

V závěru se vrátím k pokání jako svátosti. Calvin pokání (zpověď) za svátost nepovažuje, protože není ustavena Bohem a neobsahuje zaslíbení. Žádné jiné znaky z definice svátosti nezmiňuje. Pokud ale budu postupovat v duchu Calvinových argumentů v případě dvou uznaných svátostí, pak se domnívám, že pokání nemusí být ne-svátostí, ale svátostí. Pokud chybí ustavení, proč možnost soukromé zpovědi u pastora považuje za lék nabídnutý Pánem? Ustavení i zaslíbení lze nejlépe dovést z J 20,21–23 – Ježíš po svém zmrtvýchvstání posílá apoštoly a dává jim moc odpouštět hříchy. Podobně je tomu i v Mt 18,18 či 16,19 – kdy dává apoštolům moc svazovat a rozsvazovat. V posledním vydání *Institucí* Calvin nevidí v těchto verších pouze moc k hlásání evangelia, ale zmiňuje je právě v souvislosti se zpovědí. Spolu s J 20,21–23 slouží k podpoření soukromé zpovědi pastorovi. Myslím, že ustavení Kristem je stejně tak akceptovatelné jako v případě křtu (srov. Mt 28,19–20; Mk 16,15–16) a Večeře Páně (srov. Mt 26,26–29; L 22,15–20; Mk 14,22–25). Zaslíbením je odpuštění hříchů, které je také zaslíbením u křtu; v případě Večeře Páně zaslíbení věčného života (srov. J 6,48–58). Calvin předpokládá, že zaslíbení odpuštění hříchů křtem se nevztahuje pouze na minulé hříchy, ale i na budoucí a kritizuje nutnost dalšího léku stejně jako odkládání křtu v minulosti. Právě otázka odpuštění hříchů po křtu přivedla církev postupně až k podobě svátosti pokání, jak ji definoval Tridentýský koncil. Ze znaků svátostí, jak jsou Calvinem nastaveny, se domnívám, že lze hovořit o svátosti pokání.

³⁵ Čtyři vyznání: vyznání Augsburské, Bratrské, Helvétské a České, se čtyřmi vyznáními staré církve a se čtyřmi články pražskými. Spisy Komenského evangelické fakulty bohoslovecké, Praha 1951, Helvétské v. čl. 14, Augsburské v. čl. 25, Bratrské v. čl. 5.

Článek si kladl za cíl poukázat na vývoj názoru na možnost soukromého pokání (zpovědi) i v reformované církvi. Diskuze o možné třetí svátosti je tématem, které určitě stojí za promyšlení napříč konfesemi.